

Vaike Kiik-Salupere doktoritööst „Esinemiseks valmistumine ja esinemisärevusega toimetulek klassikaliste lauljate vokaalpedagoogikas”

Vaike Kiik-Salupere: *Performance Preparation and Coping with Performance Anxiety in the Vocal Pedagogy of Classical Singers*. Tallinn: TLÜ sotsiaalteaduste dissertatsioonid 64, 2013, 161 lk.

Allan Vurma

Doktoritöö kaitsmine toimus Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduste osakonnas 2013. aasta juunikuus, oponentideks Inglismaa Roehamptoni Ülikooli õppejõud Nigel Marshall ja Tartu Ülikooli professor Tõnu Lehtsaar. Tööd juhendasid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia professor Jaan Ross ja Tallinna Ülikooli emeriitprofessor Maie Vikat ja see on avaldatud Tallinna Ülikooli dissertatsioonide seerias number 64 all.

Esinemisega seotud psühholoogiliste probleemide olemasolu on küllap tajunud kõik, kel tulnud üles astuda avalikkuse ees. Professionaalsed muusikud, sealhulgas lauljad, on publiku ees tavaliselt mitmeid kordi nädalas. Suurem esinemiskogemus ei pruugi siiski tagada, et esinemisärevus kaob. Selle häirivat mõju on tunnistanud väga mitmed maailma tipud, nagu Luciano Pavarotti, Artur Rubinstein või John Lennon. Tänapäeva muusikaelus valitseb tugev konkurents, sageli oleneb mõne olulisema esinemise tasemest järgmise töölepingu sõlmimine või selle kaotamine mõnele parema tasemega kolleegile. Seepärast ei pruugi mitte just alati ja mitte just kõigi kuulajate hoiak olla esineja suhtes toetav ja heatahtlik. See kõik võib panna artisti närvisüsteemi tõsisele proovile. Esinemisärevusega saab siiski õppida paremini toime tulema, ja Vaike Kiik-Salupere doktoritöös pakutud informatsioonist võiks leida selleks tuge.

Doktoritöö tuumiku moodustavad viis ingliskeelset artiklit, mis on avaldatud aastatel 2008–2012 erinevates eelretsenseeritavates teadusajakirjades ja -väljaannetes. Nelja artikli puhul oli Vaike Kiik-Salupere kaasautoriks tema üks juhendajatest – professor Jaan Ross. Kõik artiklid toetusid oma põhiosas uuringus osalejate täidetud küsimustike analüüsimisele, mis sisaldasid doktoritöö autori väljapakutud väiteid mitmesuguste laulutunnis ja esinemisel ettetulevate situatsioonide kohta. Olenevalt konkreetsest tööst oli väidete arv küsimustikus 25 kuni 88 (osa väidetest eri

töodes kattusid). Uuringuosalisel – klassikalise laulu eriala õpilased ja üliõpilased – pidid igale väitele andma viiepallisel Likerti skaalal oma hinnangu (täiesti nõus – 5, nõus – 4, neutraalne – 3, ei ole nõus – 2, ei ole üldse nõus – 1). Küsimustikele vastasid Georg Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli, Heino Elleri nimelise Tartu Muusikakooli ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia klassikalise laulu eriala õppurid, aga samuti Rahvusooperi Estonia ooperikoori lauljad. Vokalistidel paluti küsimustikke täites hindepallide andmise kõrval lisada ka vabamas vormis kommentaare. Ühe töö puhul kasutati küsimustikku kaheteistkümne Eesti professionaalse laulja ja laulpedagoogiga tehtud poolstruktureeritud intervjuude alusena. Vastuste analüüsimine ja järelduste tegemine toimus nii arutelu käigus kui ka erinevate matemaatilise statistika meetodite abil (peamiselt hinnangute keskmisi väärtusi ja standardhälbeid arvatades). Iga artikkel keskendus mingile konkreetsemale alateemale või ideele.

161 lehekülje pikkuse doktoritöö sissejuhatavas peatükis tutvustab autor kõigepealt muusikahariduse mõtestamise filosoofilisi suundi, klassikalise vokaalpedagoogika ajalugu, hääletreeningu meetodeid ning selle eripära võrreldes pilliõppega, aga samuti eelnenud teadustöid, milles on uuritud esinemisärevuse temaatikat. Järgnevas viies peatükis keskendutakse igaühes ühe konkreetse, juba eelnevalt avaldatud artikli sisu detailselt selgitamisele. Seejärel leiame tervet tööd kokku võtva peatüki ja kaks lisauuringus kasutatud küsimustikku (mis sisaldavad vastavalt 56 ja 25 väidet). Trükise lõpust leiame ka kõigi viie eelnevalt avaldatud artikli täisteksti ja eestikeelse kokkuvõtte.

Vaike Kiik-Salupere doktoritöö peamiseks väärtuseks on klassikalise laulu eriala õpilaste ja üliõpilaste, Rahvusooperi Estonia ooperikoori lauljate ja neid õpetavate vokaalpedagoogide vastavat tee-

mavaldkonda puudutavate hoiakute, arusaamade ja mõtteviisi väljaselgitamine praeguse aja hetke seisuga. Nii näiteks olid uuringus osalejad keskmiselt kõige rohkem nõus selliste väidetega nagu „lauuluõpetaja positiivsed ootused innustavad mind töötama intensiivsemalt“, „oluline on, et klaverisaatja oleks avatud uutele ideedele ja täiendaks ennast“, „on oluline, et klaverisaatja saaks aru vokaalsetest probleemidest“ või „ma soovin, et mu lauluõpetaja oleks avatud uutele ideedele“. Kõige vähem oldi nõus näiteks väidetega „mulle meeldib, kui mu lauluõpetaja tunneb huvi minu eraelu üksikasjade vastu“, „ma soovin, et mu lauluõpetaja kohtleks mind kui omaenda last“, „ma soovin, et õpetaja teeks otsuseid minu eest ise, sest ta teab rohkem, mis on minu jaoks kõige parem“ või „õpetaja pidev rahulolematuus paneb mind tugevamini pingutama“. Ka vabas vormis esitatud kommentaaride analüüsimisel selgus, et õpilased eelistavad oma erialaõpetaja ja kontsertmeistriga suhteid, mis põhinevad eelkõige partnerlusel ja õpilase püüdluste toetamisel. Oluline on ka näiteks teave, et meie lauljad üldiselt ei kasuta psüühikat reguleerivaid medikamente enne esinemisi. Mitmed töös kasutatud väidetest tunduvad siiski üsna triviaalsete ja väheinformatiivsetena. Kas tõesti võiks leiduda kedagi, kes arvaks, et vokaalpedagoog ei peaks olema avatud uutele ideedele, et klaverisaatja ei peaks ennast täiendama või et ta ei peaks aru saama vokaalsetest probleemidest? Ehk oleks saanud need küsimused sõnastada veidi teisiti, näiteks: „minu klaverisaatja võhiklikkus vokaalsetes probleemides on tihti õppetöös takistuseks“. Teisalt, küsimustikesse valitud väited ei kata mitut antud teema seisukohast olulisena tunduvat ja uurimist väärivat aspekti. Näiteks Lehmann, Sloboda ja Woody oma 2007. aastal väljaantud raamatus „Psychology for Musicians, Understanding and Acquiring the Skills“¹ (millele on viidatud ka doktoritöös) ja ka paljud teised autorid, nende hulgas samuti töös tsiteeritud Mihaly Csikszentmihalyi, peavad heatasemelise esinemise saavutamiseks ja esinemisärevusega toimetulekul oluliseks head tasakaalu

ülesande raskuse ja muusiku oskuste vahel. Oleks olnud huvitav teada, kuivõrd on meie lauljate esinemisärevus seotud repertuaari jõukohasusega ja kas liiga rasked lood esinemisel on tihti ette tulev probleem. Samuti kirjeldatakse kirjanduses ühe olulise esinemisel ettetulevate probleemide allikana perfektsionismi – ebareaalselt kõrgeid ootusi oma soorituse suhtes ja esinemise ajal toimuvat destruktivistset mõttetegevust, kus ollakse haaratud püüdest saavutada kõrge formaalne tunnustus (esikoht konkursil, maksimaalne hinne või kuulajate tormiline heakskiit), selle asemel et keskenduda muusika endaga seotud ülesannete korrektsele täitmisele, mis rulluvad esitusel interpreedi ette ja millele keskendumine ei jäta ruumi kognitiivseid ressursse raiskavale muretsemisele. Ka see väga oluline aspekt on doktoritöös jäänud kahjuks sügavamalt avamata.

Autor oleks võinud kaaluda ka küsimustiku väidete vastuspositsioonide sageduslikku esitamist, kuna näiteks mingi väite vastuste keskmine hinne 4,2 ei anna meile veel informatsiooni selle kohta, milline osa vastanutest oli hinnatava väitega nõus ja milline osa hoopis vastupidisel arvamusel või neutraalne. Doktoritöö probleemiks on ka üldine mõnevõrra laialivalgus stiil materjali esitamisel. See avaldub näiteks ühe ja sama teema käsitlemisel korduvalt veidi erineval moel ja erinevas sõnastuses laialipaisatuna töö eri paigus. Näiteks leiame doktoritöö kui terviku eesmärkide kirjelduse nii kokkuvõttest (sõnastatud kolme nummerdatud küsimusena) kui ka sissejuhatuses (sõnastatud viie nummerdatud küsimusena), kusjuures äratuntavat kattuvust nende sisus võis täheldada vaid kahe küsimuse puhul. Raske oli leida tervest tööst ka sama konkreetselt sõnastatud kokkuvõtvaid vastuseid just neile küsimustele, mille autor formuleeris töö alguses.

Kokkuvõttes võib öelda, et Vaike Kiik-Salupere dissertatsioon avas ühe huvitava tahu eesti klassikalauljate õppimis- ja õpetamisprotsessis ning tema töö pakub edasist mõtlemisainet kõigile selles valdkonnas tegutsejatele.

¹ Lehmann, Andreas C., John A. Sloboda, Robert H. Woody 2007. *Psychology for musicians: understanding and acquiring the skills*. Oxford: Oxford University Press.